

EL 'FORAT DE LA VERGONYA'

Manuel Delgado i Ruiz

Professor d'Antropologia. Universitat de Barcelona

Hem estat testimonis en uns pocs dies de dos esdeveniments estretament vinculats entre si, cara i creu d'un mateix procés de transformació urbanística del barri antic de Barcelona. Un matí l'alcalde inaugurava solemnement les noves instal·lacions de la Universitat de Barcelona en el mateix nucli del Raval on s'aixequen el Macba i el Centre de Cultura Contemporània (CCCB), dos dels grans contenidors culturals de la ciutat. La setmana següent, a poca distància, al barri de la Ribera, podíem contemplar la paorosa imatge dels antidisturbis de la Guàrdia Urbana protegint l'acció d'arrencar les tomaqueres que els veïns havien plantat en el "forat de la vergonya", un solar a uns metres del mercat de Santa Caterina, l'única zona realment verda –i no grisa– que hi havia a tot el barri antic.

La interpretació de tal coincidència no és difícil. Ambdós moments representen els episodis més recents d'una vella dinàmica d'allò que els urbanistes anomenen "esponjament" o "higienització" de Ciutat Vella, consistent a desenredar-la i netejar-la; és a dir, resoldre els problemes de control que n'implicava la tendència a l'opacitat i desfer-se dels elements tant immobles com humans que poguessin suposar un obstacle perquè les classes mitjanes i altes ansioses d'un bany de venerabilitat històrica, degudament assaonada amb elements d'aquest nou sabor local que dona el multiculturalisme i fins i tot d'un moderat toc canalla, s'apropiessin del barri. Per a això, s'injecta saber, cultura i un ambient juvenil i sa allà on abans només hi havia vida i prossegueix la campanya de deportació i anul·lació de pobres en marxa des de fa anys al sector.

Els esdeveniment del "forat de la vergonya" són ben il·lustratius d'aquesta dinàmica, a la qual s'assigna el títol eufemístic de "rehabilitació". Com recordareu, en aquell solar de 5.000 metres quadrats l'Ajuntament tenia prevista l'obertura d'un aparcament a disposició del turisme cultural que acudeix a l'àrea ja degudament desinfectada del carrer de Montcada i els voltants del Museu

Picasso, el Born i Santa Maria del Mar. Allà, una colossal mutació urbanística havia començat a restaurar edificis per dedicar-los al comerç d'alt nivell, a la venda de lofts per a professionals amb èxit i al lloguer d'apartaments per a aquesta petita multitud d'estrangers amb diners que els estan convertint en residències de vacances o de cap de setmana.

L'operació no va arrelar com a conseqüència de la resistència dels habitants, que es van apropiat d'un espai que consideraven seu i del qual van fer un insòlit paradís urbà. Jardí, hort, zona de jocs infantils, tarima per a espectacles, modestos camps de futbol i de bàsquet, mobiliari..., tot havia estat elaborat a mà pels veïns, amb uns criteris estètics a anys llum de l'afectació formal dels anomenats "espais públics de qualitat", la característica dels quals sol ser que semblen dissenyats per a foragitar els possibles usuaris. Allà es podia veure a tota hora gent de totes les edats convertint la plaça en un lloc de sociabilitat que, d'altra banda, representava l'encarnació del multiculturalisme real, no el dels prospectes oficials, sinó el d'éssers humans de carn i os que trobaven per fi un lloc on reunir-se. No en va, el lloc havia estat vindicat com l'autèntica plaça Major del barri, i així es va proposar en el pregó de l'última festa major d'aquest barri.

Doncs bé, això és el que les nostres autoritats semblaven incapaces de suportar: que s'hagués suscitat d'una manera espontània tot un apassionant experiment d'autogestió, un emocionant exemple de com els veïns d'un barri podien generar sense permís escenaris per a la seva vida quotidiana, d'esquena a la insaciable voluntat municipal de monitoritzar-lo absolutament tot i de tolerar només les formes d'estar en l'espai urbà homologades prèviament pels respectius tècnics en ciutadania i els experts en convivència. No es podia tolerar un espai públic que fos realment públic; és a dir, del públic. Aquesta imatge de nens jugant en parcs que ells no havien disposat, d'avis xerrant en bancs que ells mai no instal·larien a les places,

significava per a ells el més inacceptable dels desacataments.

Per desgràcia, es va haver de produir un problema d'ordre públic perquè la sentència de mort contra el "forat de la vergonya" fos recollida pels mitjans de comunicació. Les imatges de joves llançant coets de fira contra la policia i les de la profanació del Macba van servir perquè els portaveus oficials –tots– desfiguressin les vindicacions veïnals i tornessin a agitar el fantasma de l'Okupa Ferotge, amb la qual cosa, de passada, insistien a estigmatitzar el moviment que va iniciar, i que està encapçalant, una lluita dels joves pel dret a l'habitatge que s'estén per moments.

Aquesta vegada han tomat a guanyar i perdre els de sempre. Però així s'escriu la història.

Com sincronitzats, una solemne inauguració i un desallotjament per força. S'aixeca un nou temple en el qual el Saber i la Cultura oficiaran els seus misteris i, molt a prop però també molt lluny d'allà, es desbaratava una il·lusió col·lectiva forjada arran de terra. La ciutat feta poder i feta diners s'ha tomat a sortir amb la seva i ha aconseguit derrotar –com sempre, només de moment i inútilment– aquestes substàncies bàsiques de tota vida urbana que són l'amor per la vida i la mania de desobeir.

Article publicat al diari El País el 10 d'octubre de 2006.